

INNSPILL TIL NY KULTURMELDING

Til: Kulturdepartementet

Vår ref.: 18/65/ST

Dato: 15.02.2018

Vedlagt er Norsk teater- og orkesterforenings (NTO) første overordnet innspill til den varslede kulturmeldingen. Slik Kulturdepartementet er orientert om, har vi igangsatt utredninger som ferdigstilles senere denne våren. Vi kommer tilbake med et mer omfattende innspill så snart utredningsarbeidet er ferdigstilt og diverse tallmateriale er oppdatert. Her vil vi komme nærmere inn på flere tema og utdype særskilte muligheter og utfordringer innenfor musikken og scenekunsten.

NTO er arbeidsgiver og interesseforening for profesjonelle, offentlig støttede virksomheter innenfor musikk og scenekunst. Foreningen representerer en omfattende infrastruktur av forskjelligartede virksomheter. Våre 44 medlemmer består av nasjonale og regionale institusjoner, samt offentlig støttede produserende og programmerende teatre, scener, orkestre, musikkensembler og kor.

I 2016 sto disse for mer enn 12 000 forestillinger/konserter, et totalt publikumstall på nærmere 2,5 millioner, og et samlet bruttobudsjett på over 3 milliarder kroner.

Vennlig hilsen

Norsk teater- og orkesterforening

Åse Ryvarden
styreleder

Morten Gjelten
direktør

KULTURPOLITIKKENS BEGRUNNELSE OG INSTITUSJONENES SAMFUNNSROLLE

I den nye [regjeringsplattformen](#) defineres kunst og kultur som «ytringer med samfunnsbyggende kraft», «forutsetninger for en opplyst samtale» og «en investering i demokratiet og allmenndannelsen». Det understrekes videre at kunsten og kulturen skal være fri og fungere som selvstendige byggestener i samfunnet.

Dette er helt i tråd med NTOs oppfordring om å knytte kulturpolitikkenes begrunnelse tydeligere til infrastrukturkravet i Grunnlovens §100, og statens ansvar for å bygge opp et offentlig ytringsrom. Sammen med skolen, universitetene og mediene utgjør kulturinstitusjonene ytringsfrihetens infrastruktur, og i henhold til Grunnlovens § 100 har staten en forpliktelse til aktivt å sikre og legge til rette for de institusjonene som utgjør denne infrastrukturen for fri ytring.

Med denne begrunnelsen og forpliktelsen som utgangspunkt, må kulturmeldingen skrives med stort alvor og ansvar, slik at man om 20 år kan snu seg tilbake og si at vi har satset offensivt for å sikre kunstens og kulturens fundamentalt viktige rolle i samfunnet.

I et samfunn preget av raske endringer, migrasjon og større kompleksitet må vi kunne forholde oss til et stadig bredere ytringsmangfold og kommunisere på tvers av kulturelle forskjeller. Vi må lære oss å se, lytte og lese kritisk og anstrenge oss for å innta uvante synsvinkler for å gripe det som er ukjent og annerledes. I denne situasjonen er kunsten helt nødvendig og viktigere enn noen gang for å utdanne kompetente borgere til deltakelse i det kommunikasjonsfellesskapet som er fundamentet for et fungerende demokrati. I en tid hvor digitale medier blir styrende for store deler av samspillet mellom mennesker, trenger vi ikke minst den kunsten som er og skal være analog og som dyrker det direkte levende møtet med publikum.

Et hovedspørsmål for en kulturmelding i vår tid må være: Hvordan bygge sterke rammeverk rundt kulturinstitusjonene som demokratiske fellesarenaer og uunnværlige arenaer for refleksjon og meningsdannelse, samt som unike kilder til kulturell og menneskelig innsikt.

Målet må være å bygge ordninger som sikrer sterke, selvstendige institusjoner som er best mulig rustet til å tåle skiftende politiske klima. Med de autoritære og illiberale kreftene som er på frammarsj i vestlige demokratier, ser vi særlig tydelig hvor viktig det er å sikre en sterk infrastruktur av autonome meningsdannende institusjoner og demokratiske fellesarenaer for det offentlige ordskiftet. Vi mener at staten i den kommende kulturmeldingen må signalisere at den tar *mer* ansvar for dette. Ikke styre mer – men *sikre* mer.

REGIONREFORM OG STATENS ANSVAR

Dette overordnede målet må også legges til grunn for vurderingen av ansvarsdelingen mellom forvaltningsnivåene.

Med direkte statlige investeringer er det gjennom tiår bygget opp et landsdekkende nett av profesjonelle musikk- og scenekunstinstitusjoner, og det er møysommelig utmeislet kulturpolitiske modeller for å opprettholde og videreutvikle denne infrastrukturen.

Gjennom delt finansieringsansvar for teatrene og orkestrene mellom stat, fylkeskommune og kommune er makten allerede spredt. Staten står som den viktigste garantisten for å opprettholde et mest mulig likeverdig kulturtilbud i hele landet, samtidig som lokal forankring og eierskap er sikret gjennom fylkeskommunens og kommunens medvirkning.

Direkte statlig rammetilskudd sikrer også at forvaltningen av økonomien og den kunstneriske beslutningsmyndigheten og kompetansen er desentralisert til et nettverk av sterke, selvstendige og forskjelligartede institusjoner med kunstneriske ledere på åremål. Dette er arbeidsintensive virksomheter med høye kvalitetsambisjoner – som virker i et samspill mellom det lokale, nasjonale og internasjonale – og som lett vil fremstå som uforholdsmessig store utgiftsposter i regionale budsjetter.

Etter vårt syn ivaretas en helhetlig landsdekkende kulturpolitikk best ved at staten fortsatt investerer direkte i de institusjonene som oppfattes som en betydelig del av en nasjonal infrastruktur.

Når Kommunal- og moderniseringsdepartementets ekspertutvalg har fremmet forslag om å overføre finansieringsansvaret for samtlige kulturinstitusjoner utenfor Oslo til fylkeskommunene, er det på regionreformens premisser alene. Ekspertutvalget tar her til orde for de mest dyptgripende endringene i norsk kulturpolitikk siden 1970-tallet, uten et kvalifisert blikk på kulturpolitiske mål, prinsipper og konsekvenser.

Vi har stor tillitt til at kulturmeldingen derimot vil omfatte grundige utredninger av hvordan en nasjonal kulturpolitikk kan ivaretas og hvordan kvaliteten best kan sikres i den profesjonelle delen av kunst- og kulturlivet, slik Stortinget har forutsatt. NTO vil utarbeide et eget hørings svar til ekspertutvalgets rapport hvor vi utdyper foreningens synspunkter på utvalgets forslag.

KULTURENS GJENNOMGRIPENDE SAMMFUNNSVERDI

Kulturmeldingen må ta utgangspunkt i det som er Kulturdepartementets kjerneansvar og som ikke kan gjøres til delansvar i noe annet departementet – nemlig å sikre forutsigbare rammer for den grunnleggende, langsiktige kunstneriske utviklingen og nyskapingen.

Like fullt må meldingen løfte frem kulturens gjennomgripende betydning i samfunnet og ansvarliggjøre andre departement. De senere årene har vi sett en tendens til at stadig flere satsinger med eksterne politiske mål belastes kulturbudsjettet – slik som midler til Innovasjon Norge og Kreativt Norge, filminsentivordningen, reiseliv og forsvarskorps. Denne utvidelsen av Kulturdepartementets portefølje skjer parallelt med sviktende satsing over andre departements budsjett som for eksempel Utenriksdepartementets nedprioritering av den utenrikskulturelle innsatsen. Resultatet av denne instrumentelle dreiningen og budsjettlekkasjen har vært svekkede vilkår for den frie kunsten.

Denne tendensen må snus. Næringsdepartementet må ta et ansvar for næringsutvikling og verdiskaping i kultursektoren, og Utenriksdepartementet må anerkjenne musikk- og scenekunstinstitusjonene som ressurser i Norgesprofileringen og i global demokratibyggning. Helse- og omsorgsdepartementet må satse på kulturens helsefremmende effekter, Kunnskaps- og integreringsdepartementet må se til kulturen i kampen mot utenforskap, og Arbeidsdepartementet må rette oppmerksomhet mot kulturinstitusjonenes betydning for å skape flere arbeidsplasser.

I tillegg må kulturmeldingen trekke inn ansvarlige departement for blant annet arbeids- og finanspolitikk som i stor grad påvirker kulturinstitusjonenes rammevilkår gjennom arbeidslivspolitik og ikke minst momssystemet.

KUNST OG HUMANISTISKE FAG I SKOLE OG UTDANNING

Kulturdepartementets aller viktigste alliansepartner i arbeidet med en ny kulturmelding må likevel være Kunnskapsdepartementet.

Noe av det viktigste vi kan gjøre for å sikre felles referanserammer og like muligheter for å ta del i den yringskulturen som ligger til grunn for et opplyst og velfungerende samfunn, er å styrke mottakersiden i kunsten. Dette må begynne i skolen som en unik fellesarena.

I et samfunn preget av større kompleksitet og raskere endringstakt er det et særlig behov for å styrke elevenes kompetanse i å forstå, tolke og reflektere kritisk over et mangfold av kulturelle yringsformer.

Kunnskap om og fortolkning av kunst- og kulturuttrykk må derfor gjøres til en essensiell del av allmenndannelsen. Dette kan gjøres gjennom en kompetansehevende satsing på så vel de estetiske og humanistiske fagene i skolen, som på kunst- og kulturdelen i andre fag.

I den forrige kulturmeldingen ble sammenhengene mellom kulturpolitikk og kunnskapspolitikk knapt berørt. I den nye kulturmeldingen må de humanistiske og estetiske fagenes kvalitet, innhold og plass i

hele utdanningsløpet bli blant hovedtemaene. Vi vil utdype problemstillinger knyttet til kunstens og de humanistiske fagenes plass i utdanningsløpet i senere innspill, som vil omfatte både et mottaker- og rekrutteringsperspektiv. Her vil vi også vil komme nærmere inn på Den kulturelle skolesekken.

DET OFFENTLIGE ORDSKIFTET OM KUNSTEN OG KRITIKKENS ROLLE

I kulturmeldingen må også kulturpolitikken og mediepolitikken sees i sammenheng. Det må gjøres en helhetlig vurdering av virkemidler på tvers av medie- og kunstpolitikken som kan legge til rette for og bidra til å fremme det offentlige ordsiftet om kunsten.

Vi erfarer at medienes pressede økonomiske situasjon fører til en nedprioritering og marginalisering av den grundige kulturjournalistikken og kunstkritikken, og at eksisterende virkemidler ikke i tilstrekkelig grad bidrar til å opprettholde og videreutvikle mangfold og kvalitet på dette området.

Etter vårt syn bør det være en integrert del av både kunstpolitikken og mediepolitikken å sikre vilkårene for det seriøse, offentlige ordsiftet om kunsten, herunder kunstkritikken. Kritikken fremmer kunnskap, forståelse og refleksjon over kunstens ulike uttrykk og bidrar til kontinuerlige vurderinger av kunstnerisk kvalitet i offentligheten. Foruten å bidra til den faglige kunstdiskursen, er kritikken viktig for å synliggjøre kunsten og øke interessen og kunstforståelsen hos et bredere publikum. På denne måten er kunstkritikken ikke minst viktig i et formidlingsperspektiv.

Det er behov for å styrke både den analyserende og dyptgående kritikken og den mer umiddelbare og aktuelle kritikken i dagspressen. Vi viser til Kritikerlagets innspill til kulturmeldingen hvor det tas til orde for 1) en egen avsetning til kritikk i Kulturrådet 2) et løft for tidsskriftene 3) flere statlige arbeidsstipend og 4) videreføring av pressestøtten.

I tillegg til dette mener vi det bør etableres en uavhengig reisestøtteordning for kritikere innenfor musikken og scenekunsten. Musikk og teater er øyeblikkets kunst som skjer foran et publikum, og innenfor disse kunstformene er det et spesielt behov for at kritikeren er til stede der og da når forestillingen eller konserten finner sted. Relativt små investeringer på dette området kan gi store utslag.

Videre bør det etter vårt syn vurderes å innføre en ny tilskuddsordning for samfunns viktig journalistikk slik Mediemangfoldsutvalget har foreslått, og vi vil understreke betydningen av at NRK har forutsigbare økonomiske rammer som gjør det mulig å ivareta rollen som kulturformidler.

INTERNASJONALISERING

I kulturmeldingen må det også gjøres en helhetlig gjennomgang av ansvarsdeling, mål og virkemidler som kan munne ut i konkrete tiltak for å styrke også musikk- og scenekunstinstitusjonenes internasjonale virksomhet og rolle.

Det politiske og forvaltningsmessige ansvaret for internasjonal kunst- og kulturutveksling må avklares, og mål og prinsipper for den videre politikktutforming tydeliggjøres. Kulturdepartementet må komme sterkere på banen, og det må utformes en *kunstpolitikk* for internasjonalisering med kvalitet og ytringsmangfold som overordnede mål.

Vi forutsetter at det er et politisk ønske om å realisere musikk- og scenekunstinstitusjonenes internasjonale potensiale. Da må det fremskaffes bedre kunnskap om ambisjoner, aktivitet og behov innenfor hele feltet som grunnlag for en samlet gjennomgang av mål og virkemidler. NTO er i ferd med en kartlegging blant medlemmene på dette området, og vi kommer tilbake med en mer omfattende gjennomgang så snart denne foreligger.

KUNNSKAPSBASERT POLITIKKTUTFORMING OG MYTEKNUSING

For at kulturmeldingen skal få noen verdi, må den baseres på kunnskap og fakta. Musikk og scenekunstbransjen er i sterk utvikling – med jevnt høy publikumsoppslutning til tross for en stor økning i konkurrerende tilbud, høye kvalitetsambisjoner og betydelig anerkjennelse også internasjonalt – og med

god ressursutnyttelse vel dokumentert i de periodiske institusjonsevalueringene. Det er likevel en betydelig utfordring at en i all hovedsak velfungerende bransje i så stor grad er utsatt for myteproduksjon, og vi ser frem til at kulturmeldingen kan bidra til et mer innsiktsfullt kulturpolitisk ordskifte.

Vi er kjent med Enger-utvalgets kulturutredning vil tjene som et sentralt kunnskapsgrunnlag for kulturmeldingen. Dette er på mange måter et solid dokument med særlig viktige refleksjoner om kulturpolitikkenes berettigelse og yringskultur som vi oppfordrer departementet til å bygge videre på. Men uheldige formuleringer og unyanserte beskrivelser av musikk- og scenekunstlandskapet har også dessverre gitt opphav til myteproduksjoner og konstruerte motsetninger mellom aktører i bransjen.

Det er derfor viktig at kulturmeldingen i et fremtidsperspektiv gir et riktig bilde av institusjonenes rammevilkår og hva de offentlige bevilgningene til institusjonene går til. Det må beskrives hvordan institusjonsøkonomien virker inn på kunstnerøkonomien, hvilken betydning institusjonene har for de frittstående kompanienes og ensemblenes produksjons- og formidlingsvilkår og for det øvrige kulturlivet gjennom samarbeid, ressurs- og kompetansedeling.

Vi har tidligere frembragt tall som viser at teatrenes og orkestrenes økonomi i all hovedsak er knyttet direkte til kunstnerisk produksjon, mens en marginal andel av lønnskostnadene er knyttet til ren administrasjon. Dette er altså nøkternt administrerte virksomheter, hvor knappe bemanningsressurser knyttet til støtteapparatet rundt kunsten hindrer en full utnyttelse av det kunstneriske potensialet og gjør det krevende å ivareta et bredt samfunnsansvar. Vi kommer tilbake med nærmere beskrivelser og oppdaterte tall som også beskriver institusjonsøkonomiens betydning for frilansere så vel som fast ansatte kunstnere.

NTO har også initiert en kartlegging av samarbeid, ressurs- og kompetansedeling med tilhørende pengestrømmer innenfor musikk- og scenekunstmrådet. Formålet er å beskrive ressurs- og kompetansedeling mellom institusjonene og det øvrige kulturlivet – som frittstående kompanier/ensembler, spel, amatørvirksomhet, kulturskoler, utdanningsinstitusjoner mm. Vi viser i denne sammenhengen også til innspill fra Fagforbundet Teater og Scene som gir en god og utdypende beskrivelse av teatrene som uunnværlige kompetansemiljø for det stedlige kulturlivet og som opplæringsvirksomheter som ivaretar og utvikler nødvendig teaterfaglig kompetanse innen sceneteknikk og håndverksyrker.

ARMLENGDESPRINSIPPET

Det er også behov for å skape større innsikt i hva prinsippet om en armlengdes avstand mellom politikk og kunst betyr og innebærer i praksis. Selv om dette prinsippet ofte omtales som kulturpolitikkenes grunnlov, erfarer vi at det i varierende grad er befestet og forstått på de ulike forvaltningsnivåene. Vi oppfordrer derfor til at det med kulturmeldingen gjøres grundige analyser av armlengdesprinsippet. Ikke minst er det viktig at det vurderes hvordan dette prinsippet best kan ivaretas gjennom solide strukturer og en ansvarsdeling mellom forvaltningsnivåene som sikrer maktspredning under skiftende politiske klima.